

Életkor és bűnözés

Absztrakt

A bűnelkövetők életkorát vizsgáló elemzések eredményei meglehetősen meggyőzőek. Ezek megerősítik, hogy jelentős társadalmi változások következtek be az elmúlt évtizedekben. E változások hatása a bűnözés csökkenő tendenciájában és a bűnelkövetők életkorában bekövetkezett változásokban érhető tetten. Az adatok elemzése egyértelműen bizonyítja, hogy a bűnözés és az elkövetők életkora közötti invariancia nem tartható álláspont, és igenis komoly létjogosultsága van a kriminológiai kutatásokban a szociológiai, pszichológiai elméleteknek. Ugyanakkor nem valószínű, hogy egyetlen elmélettel meggyőzően lehetne magyarázni a bűnözés egészét. A bűnelkövetők életkora az egyes bűncselekmények esetében olyan jelentős eltéréseket mutat, ami kizárja a globális magyarázatok lehetőségét.

Kulcsszavak: *bűnözés, bűnelkövetők életkora, kriminológia*

Abstract

Crime and age

The results of analyses on the age of offenders are rather convincing. They confirm that significant social changes have taken place over the last decades. The impact of these changes can be seen in the downward trend in crime and in changes in the age of offenders. The analysis of the data clearly shows that the invariance between crime and the age of offenders is not a tenable position and the sociological and psychological theories have a strong place in criminological research. At the same time, it is unlikely for any single theory to convincingly explain crime as a whole. The age of offenders varies so widely from one crime to another that global explanations are not possible.

Keywords: *crime, age of offenders, criminology*

* Kó József tudományos munkatárs, OKRI. ORCID: 0000-0002-2728-8425.

Bevezetés

A bűnözés és az életkor közötti kapcsolatot számos kutatás vizsgálta már korábban. A szerzők szerint az életkor a bűnelkövetés egyik legmegbízhatóbb ismervét jelenti. Ugyanakkor a bűnözés és az életkor összefüggésének, kapcsolatának a magyarázatai változatosak és ellentmondásosak.

Az a megállapítás, hogy a bűnözésben való részvétel az életkor előrehaladtával csökken, egyike a kriminológia legrégebbi és legszélesebb körben elfogadott tételeinek. *Adolphe Quetelet* és *Maurice Parmelee* azt mutatják be, hogy a bűnelkövetésben való részvétel a tinédzserkorban növekszik, míg a késő tinédzserkorban vagy a korai felnőttkorban el nem éri a maximumát, majd az életszakasz hátralévő részében csökken (QUETELET, 1969; PARMELEE, 1918). A kezdeti szakasz megítélésében nincs lényeges különbség az egyes kutatók véleménye között, az életkor és a bűnözés közötti kapcsolat erősségét és egyetemességét illetően azonban nem egységesek a vélemények. Míg az életkor növekedésével a bűnözés csökkenése általános tendenciának tekinthető, a bűnözés és az életkor közötti megoszlás időbeli vagy helyi viszonylatban megjelenő megoszlási paraméterei meglehetősen eltérőek lehetnek. (MANNHEIM, 1965).

Travis Hirschi és *Michael Gottfredson* (1983) annak idején nagy érdeklődést keltő tanulmányukban vitatták az életkor és a bűnözés közötti összefüggés hagyományos szociológiai nézetét. Úgy vélték, hogy az életkor és a bűnözés közötti kapcsolat létező magyarázatai tévesek. Azt állították, hogy a bűncselekmények életkori eloszlása időben és térben lényegében változatlan, függetlenül a bűncselekménytől. Továbbá azzal érvelnek, hogy a kriminológusok által jelenleg használt szociológiai elméletekkel nem magyarázható (mint például a feszültség-elméletek vagy a társadalmi kontroll), mert az ezekben az elméletekben alkalmazott ok-okozati változók feltételezhetően az egyes korosztályok között eltérnek. Hirschi és Gottfredson rámutatnak továbbá, hogy „a bűnözés életkori megoszlását nem lehet a kriminológia számára jelenleg elérhető egyetlen változóval vagy változó-kombinációval sem megmagyarázni” (HIRSCHI – GOTTFREDSON, 1985: 25). A szerzők szerint a bűnözés okainak azonosítása bármely életkorban elegendő ahhoz, hogy azokat más életkorokban is meghatározzuk. Az oksági tényezők nem változnak az élettartam során, így a kohorsz és más típusú longitudinális kutatási tervek nem szükségesek a bűnözés ok-okozati összefüggéseinek vizsgálatához.

Ezeket az állításokat sok kritika érte. (Lásd például GREENBERG, 2001; FARRINGTON, 1986) Az ellenzők szerint Hirschi és Gottfredson állításai túlzsák és félrevezetőek. Először is, az általuk bemutatott bizonyítékok az életkor és a bűncselek-

mények közötti kapcsolatra vonatkozóan meglehetősen esetlegesek. A kiragadott időszeletek önkényesek, a hivatkozott adatok mennyisége és minősége közel sem azonos, ami megkérdőjelezi az időbeni összehasonlítás validitását. Az egyes bűncselekménytípusok közötti összehasonlítás a lopás és a személyközi erőszak egyetlen tényállására korlátozódik. Az időbeli összehasonlítás alapján három életkori eloszlást bemutató ábra szolgál. Az első az 1842–1844-ben Angliában és Walesben vád alá helyezett személyek teljes körűnek nem nevezhető adatait tartalmazza; a következő az Angliában 1908-ban elítélt személyekre vonatkozik; a harmadik pedig az Egyesült Államokban 1977-ben letartóztatottak adatait mutatja be a *US Department of Justice* adatai alapján. Az egyik alapproblémát az jelenti, hogy nem tekinthető azonos sokaságnak az elítéltek és a letartóztatottak köre. Nyilvánvalóan nem minden letartóztatott esetében születik végül bűnösséget megállapító ítélet, így bűnelkövetőnek sem tekinthetők mindannyian. Az adatok és adatforrások heterogenitása ellenére a kapott grafikonok hasonlósága meglepően szembeötlő. A kissé kaotikus adatok alapján Hirschi és Gottfredson azt a következtetést vonják le, hogy:

„A három eloszlás közötti hasonlóság elégséges ahhoz, hogy arra következtessünk: Goring természetjognak (*law of nature*) nevezett törvényével alig, vagy egyáltalán nem történt semmi Goring első felfedezése óta. Az eloszlás alakja vagy formája megmaradt, gyakorlatilag változatlan lefutással mintegy 150 éve¹.” (GORING, 1913; HIRSCHI – GOTTFREDSON, 1983: 555)

Hirschi és Gottfredson megállapítása szerint a bűncselekmények elkövetésére való hajlam a tizenéves kor közepén vagy végén éri el a csúcspontját, majd gyorsan csökken az egész életen át. Továbbá, ez az eloszlás jellemző a korosztályi bűnözési kapcsolatra, függetlenül a nemtől, a fajtól, az országtól, az időponttól vagy a bűncselekménytől.

Álláspontjukat más szerzők által publikált adatok is megerősítik:

„Míg a népesség letartóztatási arányai (az Egyesült Államokban) abszolút nagyságrendben megváltoztak az idők során (1965 és 1976 között csaknem megduplázódtak), ugyanez a kormegoszlási minta fennmaradt a különböző korcsoportok relatív nagyságrendje tekintetében. A fiatalkorúak esetében a tizenöt-tizenhét éveseknél a legmagasabb a letartóztatási arány a népességre vetítve.” (BLUMSTEIN – COHEN, 1979: 562)

¹ A régebbi, esetenként 100-150 éves adatokkal dolgozó kutatók mindegyike szembesül azzal a problémával, hogy az egyes korábbi időszakokból származó és a jelenleg elérhető adatok validitása és reliabilitása nem azonos, ami az összehasonlíthatóságot erősen korlátozza.

A Hirschi és Gottfredson által bemutatott különböző időkből és helyekről származó adatok alapján (amelyek kiegészíthetők lennének más országokból származó adatokkal is) készített grafikonok hasonlóságára alapozva a szerzők arra következtetésre jutnak, hogy a bűncselekmények elkövetőinek életkori megoszlása invariáns a társadalmi változásokra; a térben és időben állandónak tekinthető kapcsolat a természetjog törvényszerűségeire vezethető vissza.

Hirschi és Gottfredson állítása, miszerint az életkor–bűnözés-kapcsolat térben, időben és bűncselekménytípusonként változatlan, felélénkítette a vitát, hogy a bűnözés (akár férfi, akár női) életkori megoszlása ma vajon különbözik-e a múltban tapasztaltaktól. A bűnelkövetők életkoreloszlását mutató grafikonok hasonlósága vitathatatlan, ez egy kicsit olyan, mint ahogy egy európai számára minden kínai egyforma és *vice versa*; a hasonlóságon belül azonban lényeges különbségek lehetnek az egyes időszakok és társadalmak között. Ennek igazolására *Steffensmeier és munkatársai* (1989a) az életkor és a bűnözés közötti összefüggéseket vizsgálták; összehasonlítva a kortárs adatokat a korábbi időszakok adataival, az UCR² 1940 és 1980 közötti letartóztatási statisztikáinak felhasználásával.

A szerzők két fontos megállapításról számolnak be.

1. Az 1980-as évek adatait összehasonlítva a korábbi időszak adataival, két eltérés mutatható ki. Egyrészt az eloszlásban szereplő életkori csúcs megjelenése csökkenő életkorokhoz kapcsolódik. Az életkorcsökkenés felgyorsulni látszik a '80-as évek adataiban. Másrészt a fokozatosan növekvő számú bűncselekmények egyre nagyobb koncentrációt mutatnak a fiatalok körében, amit a szerzők úgy értelmeznek, összhangban van azzal a nézettel, hogy a fiatalok körében egyre nagyobb a diszkontinuitás.
2. Amikor a bűncselekmények életkori görbéinek típusát hasonlították össze, jelentős különbségeket találtak az életkori megoszlásban a bűncselekmények között, amit a szerzők úgy értelmeznek, hogy ez nem áll

² Az FBI egységes bűnügyi jelentési programja (*Uniform Crime Reporting* – UCR) a letartóztatottak számára gyűjt adatokat. Az UCR-program 28 bűncselekményre vonatkozóan gyűjti a letartóztatási adatokat. Mivel egy személyt egy év során többször is letartóztathatnak, az UCR letartóztatási adatai nem a letartóztatott személyek számát tükrözik; az adatok inkább a letartóztatott személyek letartóztatásának számát mutatják, ahogyan azt a bűnüldöző szervek jelentették az UCR-nek (<https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2019/crime-in-the-u.s.-2019/topic-pages/persons-arrested>). A letartóztatási adatok nem feleltethetők meg feleltethetők meg teljes mértékben a bűnelkövetőkre vonatkozó adatoknak, hiszen nem minden letartóztatott bizonyul bűnelkövetőnek. Így ezek közvetlenül nem vethetők össze a bűnelkövetőkre vonatkozó adatokkal, különösen nem a hazai ENYÜBS-statisztikában szereplő bűnelkövetők számával.

összhangban a Hirschiék által megállapított invarianciával. Ez inkább a hagyományos szociológiai nézetet támasztja alá, miszerint bár a serdülőkori kezdeti emelkedés után a további élettartam során jellemzően csökken a bűnözési ráta, bizonyos bűncselekmények később tetőznek, vagy lassabban csökkennek a gyakoriságok.

Az életkor és a bűnözés kapcsolata

Kutatásunk célja annak vizsgálata volt, hogy a Hirschi–Gottfredson-féle hipotézis igazolható vagy cáfolható-e a magyarországi adatok felhasználásával.

Elöljáróban annyit elárulhatunk, hogy a hipotézist kissé általánosítónak és túlzónak éreztük, ami módszertanilag nem teljesen megbízható adatok felhasználásán alapul, így inkább a cáfolat irányába mutató eredményeket vártunk. Arra számítottunk, hogy egyértelmű különbségek lesznek az egyes bűncselekmények között.

A fiatalkorúak szerepe

Az elkövetéskor vizsgált életkori megoszlás és az elkövetők kormegoszlását szemléltető korfák alakulása szerint bizonyos bűncselekményeknél várható a fiatalkorúak felülreprezentáltsága.

A fiatalkori többlet olyan alacsony hozamú, magas kockázatú bűncselekménytípusoknál várható, mint a betöréses lopás, rablás, vandalizmus, garázdaság, kábítószerrel kapcsolatos cselekmények. A felnőttekhez képest a fiatalkorúaknak több megerősítő forrás áll rendelkezésre a bűncselekmények megvalósításához. Ezek a deliktumok általában kevésbé kifinomultak, mivel az elkövetők inkább a fizikai erőre, a mobilitásra és a vakmerőségre támaszkodnak, mint a készségekre és kapcsolatokra, vagy a korábbi tapasztalatokra. A legtöbb fiatalkorú számára ezek „alacsony hozamú” vagy felfedező jellegű bűncselekmények. Sokszor még a vagyon elleni kategóriába tartozó cselekményeknél sem a közvetlen haszonszerzés a cél, inkább az izgalomkeresés, a társak általi elfogadottság megszerzése motiválja a bűncselekmények elkövetését. Hasonló következtetésekre jutott *Richard McGahey* (1986) és *Darrell Steffensmeier* (1986) is. Az ilyen bűncselekmények életkori megoszlása fiatal korban tetőzik, és gyorsan csökken az idősebb korosztályok körében. De létezik a bűncselekményeknek egy másik csoportja is, ahol a belépés későbbi korban kezdődik és magasabb életkorokban is jellemző marad. Elsősorban azok a bűncselekmények tartoznak ide, amelyek speciális szakértelmet vagy társadalmi pozíciót

igényelnek, mint például a sikkasztás, a gazdasági bűncselekmények, vesztegetés, a komolyabb betöréses lopások.

Az elmúlt fél évszázad hatalmas társadalmi változásainak ellenére a hagyományos nézetek azt sugallják, hogy nem változott érdemben az életkor és a bűnözés kapcsolata. A kutatók a múlt század második felében mind Magyarországon, mind külföldön tapasztaltak változásokat a bűnelkövetők életkori megoszlásában. Két egymással ellentétes tendencia rajzolódott ki az adatokból. Regionálisan az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában elsősorban az 1970-es és 1980-as években növekedett az ismertté vált fiatalok elkövetők száma és aránya. Az iparosodás szerepét az életkor-bűnözés viszonyának megváltozásában alátámasztják a fejlett és kevésbé iparosodott nemzetek közötti életkor-bűnözés eloszlásának összehasonlításai, amelyek azt mutatják, hogy a fiatalok részvételének relatív nagysága a regisztrált bűncselekmények esetében lényegesen kisebb a fejlődő országokban, mint a fejlett országokban (GREENBERG, 1979). Sokan ezt a jelenséget kapcsolatba hozzák az iparosodással, a technikai fejlődéssel. A serdülőkorból a felnőttkorba való átmenet korábbi mechanizmusai már nem működnek. A második világháború utáni időszakban, amikor az ipari fejlődésnek köszönhetően jelentős változások történtek a családban, az oktatásban, a munkaerőpiacon, a tinédzserek helyzete is megváltozott.

„A modern társadalmakban nehezebbé vált a felnőttkorba való átmenetet jelölő események normatívan előírt sorrendben történő megvalósítása.” (HOGAN, 1980)

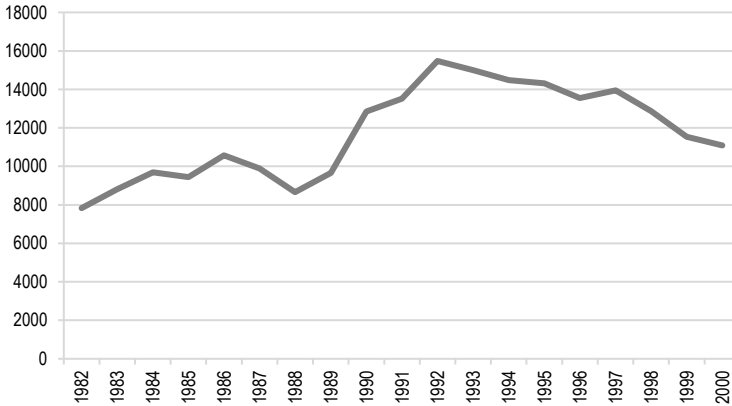
„A tizenévesek egyre inkább függetlenné válnak a szüleiktől, miközben nélkülözik a megélhetésükhöz szükséges forrásokat, bandákba tömörülnek más fiatalokkal, akik hasonlóan frusztráltak amiatt, hogy meg kell találniuk a pénzt, a szexet, az alkoholt és a társadalmi státusz megszerzésének törvényes módjait. Együtt aztán törvénytelen utakra lelnek.” (ADLER et al., 2000: 74)

A magyarországi bűnügyi statisztika adataiban is tetten érhető ez a növekedési tendencia, ami a rendszerváltást követő bűnözési hullám elején, 1992-ben tetőzött. (1. ábra) Ez a növekedési trend azonban a XX. század végére megtört, és azóta jelentősen csökken az ismertté vált fiatalok elkövetők száma.

Ezek a változások az ismertté vált fiatalok elkövetők számában és arányában nem változtatták meg a bűnelkövetők életkori megoszlását bemutató grafikonok alakját. Csak kisebb eltolódás következett be, először a fiatalabb életkorok, majd a fiatal felnőttkor irányába. Az elmozdulások ellenére az életkor és a bűnözés kapcsolatát bemutató grafikonok alakja nem változott, továbbra is a klasszikus trendet ábrázolják.

A bűnözés és az életkor invarianciáját feltételező modell elemzéséhez alaposabb vizsgálat alá kell vennünk az adatokat.

1. számú ábra: A fiatalok bűnelkövetők számának alakulása, 1982–2000

Forrás: ENYÜBS

A hazai ENYÜBS-adatok elemzése

Az elméleti hipotézisek alátámasztására, illetve cáfolására a magyarországi bűnügyi adatokat elemeztük az Egységes Nyomozó hatósági és Ügyészeti Bűnügyi Statisztikai (a továbbiakban: ENYÜBS) rendszer adatainak felhasználásával.

Az elemzés során a regisztrált bűnelkövetők kategóriáját használtuk, először az összesített adatokat, az ismertté vált bűnelkövetők és a lakosság életkori megoszlásának kapcsolatát vizsgáltuk.

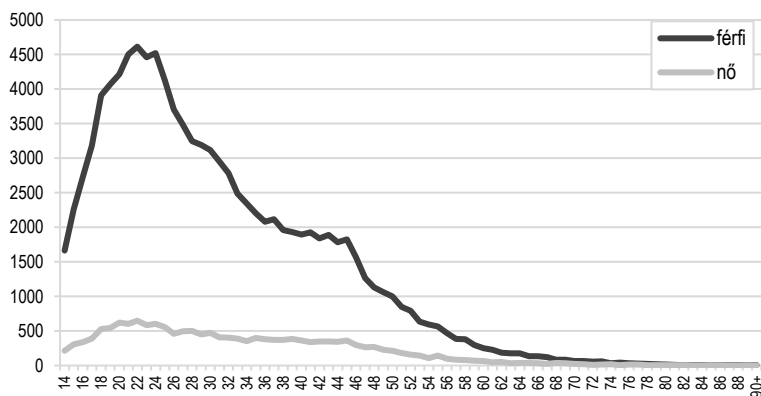
A makroszintű vizsgálat eredményei

A kutatás során a regisztrált bűnelkövetők életkori adatait három időpontban – 2000-ben, 2021-ben és 2022-ben vizsgáltuk. A bűnelkövetők életkori megoszlását bemutató grafikonok változatos képet mutatnak.

Az első vizsgált időpontban, 2000-ben a nemzetközi szakirodalomból ismert és megszokott képet mutatják az adatokat megjelenítő grafikonok. A későbbi időpontokban azonban nem a „nagykönyv” szerint alakultak a bűnelkövetők életkorát bemutató ábrák.

Az elemzés első évét jelentő 2000. évre vonatkozó adatokat a 2. ábrán láthatjuk.

2. számú ábra: A regisztrált bűnelkövetők életkori megoszlása, 2000

Forrás: ENYÜBS

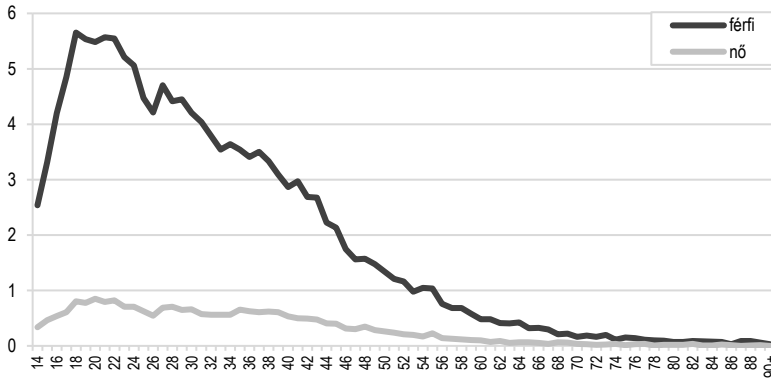
A férfiak esetében a grafikon lefutása lényegében a klasszikus alakot mutatja: gyors felfutás az első életévekben, ami a 22. életévnél tetőzik, majd csaknem egyenletes csökkenés az életévek számának növekedésével. A 22 éves korhoz kapcsolódó tetőpont egy kicsit későbbi, mint a szakirodalomban általában bemutatott esetekben, de még belefér a serdülőkor/korai felnőttkor intervallumba. A görbe alakulása megfelel a Hirschiék által bemutatott klasszikus formának (HIRSCHI – GOTTFREDSON, 1983).

A nők esetében a kisebb esetszám miatt laposabb a görbe, de ez igazodik a nemzetközi tendenciákhoz, a nők mindenhol kisebb számban követnek el bűncselekményeket, mint a férfiak. A tetőpont megfelel a férfiaknál tapasztaltaknak, a női elkövetők is a 22. életévben vannak legnagyobb számban. A férfiaknál az emelkedés és a csökkenés is gyorsabb ütemű. A grafikon jelentősen emelkedik a 14–18. életévek között, a 19–22. években kicsit kisebb ütemben, de folytatódik az emelkedés, majd a 24. évet követően gyorsan csökkenni kezd. A nőknél a változások nem ilyen drámaiak. Lassúbb ütemű az emelkedés és a csökkenés is, és bár tetten érhető, nem olyan jelentős, mint a férfiak esetében, és sokkal tovább húzódik a grafikon a viszonylag magasabb tartományban. Ez azt jelzi, hogy a nőknél az életkori hatás kevésbé érvényesül, és vannak a háttérben olyan tényezők, amelyek ellensúlyozzák azt. A női bűnelkövetők száma lassabban és később kezd csökkenni, mint a férfiaké.

Amennyiben nem az abszolút gyakoriságokat nézzük, hanem a bűnelkövetők megfelelőkorú lakossághoz viszonyított arányát, akkor a görbék egy kicsit eltolódnak a fiatalabb életkorok felé. (3. ábra) Ekkor a férfiaknál a tetőpont a 18. életévre tolódik át, a nőknél pedig a 20. évnél éri el maximumát a grafikon.

A férfi bűnelkövetők arányát jelző grafikon továbbra is a klasszikus minta szerint alakul. A nők esetében a kiugrás továbbra sem olyan jelentős, és a lefutás is hosszabban húzódik és lassabban csökken.

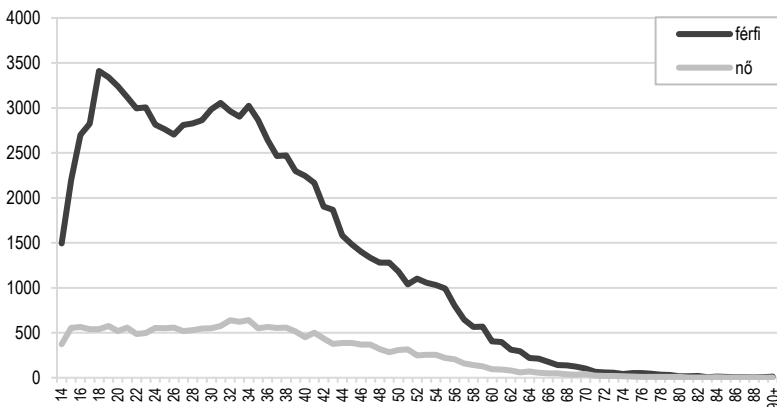
3. számú ábra: A regisztrált bűnelkövetők életkori megoszlása a megfelelőkorú népesség százalékában, 2000

Forrás: ENYÜBS-KSH

A 2010-es évben drámaian megváltozik a kép. Itt már nem a klasszikus lefutású görbét látjuk (4. ábra). Az abszolút gyakoriságok esetében jelentkezik egy jelentős emelkedés a 20-as évek végén, 30-as évek elején. Ezt az egyébként szokatlan emelkedést valószínűleg az 1980-as évek nagyobb születési rátája miatt kialakult népességtöbblet okozza.

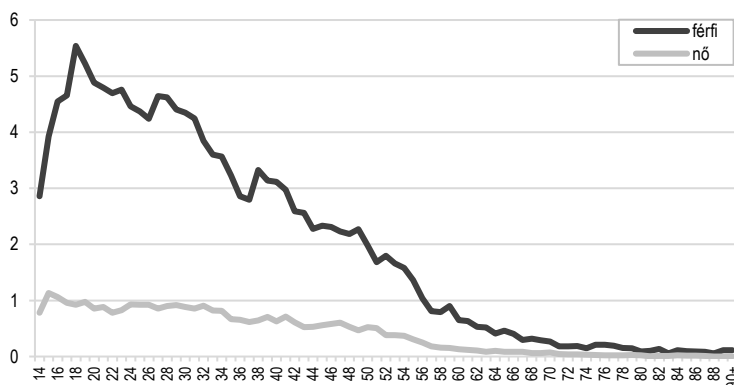
4. számú ábra:
A regisztrált bűnelkövetők életkori megoszlása, 2010

Forrás: ENYÜBS

Ha nem az abszolút számokat nézzük, hanem a lakosság arányához viszonyított arányokat, akkor ez a népességtöbbletből fakadó létszámnövekedés egy kicsit mérséklődik (5. ábra).

5. számú ábra: A regisztrált bűnelkövetők életkori megoszlása a megfelelőkorú népesség százalékában, 2010

Forrás: ENYÜBS–KSH

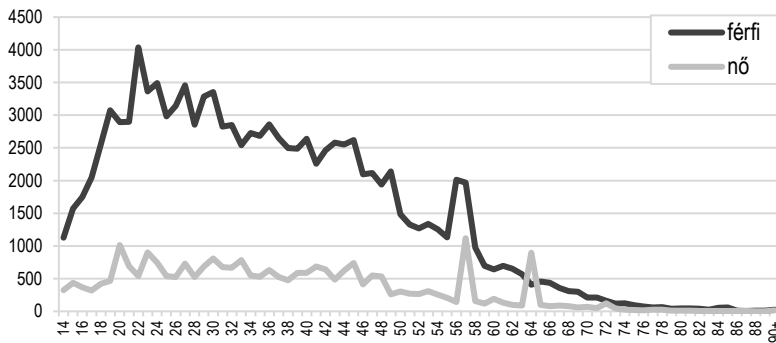
2010-ben a népességtöbbletből fakadó csúcs ugyan valamelyest kisimul, de a grafikon lefutása így sem olyan egyenletes, mint a klasszikus forma esetében. A leíró modellekből megszokott gyors emelkedés a 14–18 éves kor között továbbra is megfigyelhető, de a tetőzés után bekövetkező csökkenést kisebb-nagyobb emelkedések tarkítják. Ezek az adatok mindenképpen cáfolják a Hirschi–Gottfredson-féle hipotézist a bűnözés és az elkövetők életkorának invarianciájáról. Nyilvánvaló változások történtek a regisztrált bűnelkövetők életkori megoszlásában; a fiatakkori tetőpont után újabb csúcsok jelentkeznek a későbbi életkorokban. Mivel ezek a csúcsok a népességi arányokkal korrigált adatokban is megmaradtak, arra kell következtetnünk, hogy a regionális csúcsokhoz tartozó életkori szakaszokban a létszámtöbbletet meghaladó mértékű részvételt tapasztalhatunk a bűnelkövetők körében. Tehát lenniük kell olyan tényezőknek, amelyek „felülírják” az életkori hatást. Ez azt bizonyítja, hogy az életkorváltozáson túl más tényezők is hatnak a bűnelkövetés gyakoriságára. Tehát el kell vetnünk az invariancia tézisé, és helyet kell kapniuk a más szociológiai, kriminológiai magyarázatoknak is.

Ezt a gondolatmenetet erősítik a női elkövetőkre vonatkozó adatok is. A 2000. év adataira a nők esetében még azt mondhattuk, hogy egy kis jóindulattal követik az elméletekben szereplő képet, de a 2010-es adatok esetében ez már nem nagyon tartható álláspont. Már a grafikon elejéről is hiányzik a felfutási szakasz. A női elkövetők éves gyakorisága szinte azonnal eléri a maximumát,

és lényegében azonos szinten marad a 32. életévig. Ez a hosszú „plató” nem jellemző a bűnelkövetők életkori megoszlását ábrázoló „szokásos” grafikonokra. Szinte teljesen hiányzik a tetőpontot követő csökkenés, és hosszú időszakon keresztül közel azonos szinten maradnak az adatok. A női elkövetők életkori adatait ábrázoló grafikonokra mindig is jellemző volt az enyhébb lefutás. A kisebb gyakoriságból fakadóan a változások nem olyan jelentősek, mint amit a férfiak esetében rendszerint tapasztalunk. De az a hosszú ideig tartó magas gyakoriság, amit a 2010. év adatai mutatnak, teljesen más, mint amit az elméletek jósoltak.

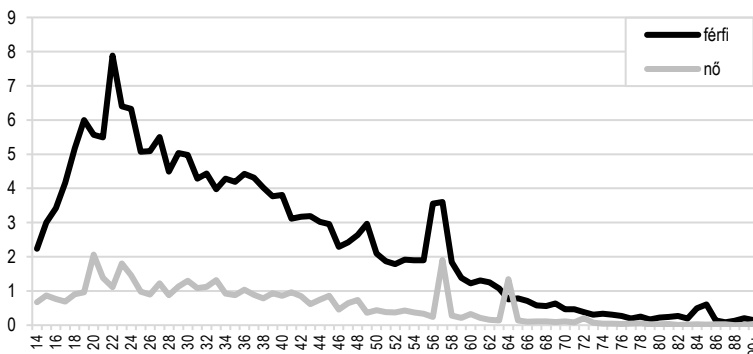
A legutóbbi, 2022. évi adatok is az életkor és a bűnözés adatainak invarianciáját cáfolják. Akár az abszolút gyakoriságokat (6. ábra), akár a lakossági arányokhoz viszonyított eloszlását vizsgáljuk (7. ábra), azt állapíthatjuk meg, hogy jelentősen megváltozott az életkori eloszlásokat ábrázoló grafikonok képe.

6. számú ábra: A regisztrált bűnelkövetők életkori megoszlása, 2022

Forrás: ENYÜBS

7. számú ábra: A regisztrált bűnelkövetők életkori megoszlása a megfelelő korú népesség százalékában, 2022

Forrás: ENYÜBS-KSH

A férfiak esetében a fiatalkorúaknál korábban tapasztalt egyenletes emelkedés megtörik, a 20-as évek körül egy kisebb visszaesést tapasztalhatunk, s a később bekövetkező, a 23. életévre toldott tetőpont után sem egyenletes a csökkenés. Az 56–57. életéveknél egy kisebb regionális csúcs is jelentkezik. Az időskorú bűnözés növekedését jelzi a 85. évnél jelentkező emelkedés.

A nők esetében még nagyobb változások tapasztalhatók. A 2022. évi adatokat bemutató grafikon már egyáltalán nem követi a „tankönyvi” elvárásokat: a női bűnelkövetők megoszlását ábrázoló grafikon már egyáltalán nem a klasszikus életkori görbe alakját mutatja. Eltűnt a fiatalkori meredek emelkedés és újabb, korábban nem jellemző csúcsértékeket detektálhatunk. A női elkövetők megoszlását már korábban sem a klasszikus gyors emelkedés és a tetőpont utáni egyenletes csökkenés jellemezte, de a 2022-es adatok már messze állnak az invariánsnak feltételezett formától.

A Hirschi és Gottfredson által feltételezett, a bűnözés és az életkor közötti invariancia – *„hogyan van az emberekben egy bizonyos bűnözési hajlandóság, amely a tinédzserkor derekán vagy végén tetőzik, s azután a hátralévő években egyre csökken. S ez a kapcsolat a bűnözés és az életkor között nem változik, nincs tekintettel nemre, fajra, országra és bűncselekményekre”* (HIRSCHI – GOTTFREDSON, 1983: 554) – már nem tartható álláspont, a XXI. századi magyarországi adatok egyértelműen ellentmondanak az elméleti feltételezéseknek.

Felvetődhet, hogy a bűnelkövetők életkori megoszlásában bekövetkezett változásokat az egyes életkori csoportok eltérő létszáma okozza. Közismert, hogy Magyarországon az utóbbi 50-60 évben nem egyenletesen alakult a születések száma. Voltak olyan időszakok, amikor a korábbi és a későbbi időszakot jóval meghaladó számban növekedett a népesség. Ezekben a nagyobb lélekszámú kohorszokban valószínűleg több bűnelkövetővel is találkozhatunk. Ha összehasonlítjuk az adott korcsoportba tartozó bűnelkövetőknek az összes bűnelkövetőhöz viszonyított arányát a lakossági korcsoportnak az össznépességhez viszonyított arányával (8. ábra), akkor utánajárhatunk ennek a problémának.

A lakossági arányokat bemutató grafikonon jól látszik, hogy vannak nagyobb és kisebb rátával jellemezhető évek. A bűnelkövetők megoszlását mutató görbe ugyanakkor nem igazodik a lakossági arányok változásához. A lakossági arányok változása sem a fiatalkorúaknál, sem a korai felnőttkorban lévőknél nem esik egybe a magasabb bűnelkövetői arányokkal. Később sem hasonlít egymáshoz a két görbe lefutása: például a lakossági arányokat nézve a legnépesebb 45-46 éveseknél a bűnelkövetők aránya éppenséggel kisebb, mint a szomszédos évekbe tartozók esetében.

Az 57-58 évesek esetében a csökkenő életkori arányok mellett magasabb elkövetői rátát tapasztalunk. Tehát az egyes életkori csoportokban tapasztalható nagyobb lélekszám nem befolyásolja közvetlenül a bűnelkövetők számának, arányának alakulását.

8. számú ábra: A regisztrált bűnelkövetők és az életkori csoportok megoszlása az összes bűnelkövetőhöz és az összlakossághoz viszonyítva, 2022

Forrás: ENYÜBS-KSH

Az 1970-es években mutatkozó születési többlet részben megmutatkozik a bűnelkövetői arányokban, de éppen a legmagasabb születési aránynál ellentétes irányba fordul a grafikon. Érdekes, hogy az 1950-es évek elején, az ún. „Ratkó-korszak” idején tapasztalt születésszám-növekedés egyáltalán nem jelentkezik a bűnelkövetők esetében. A 2022-ben 67-72 éves „Ratkó-korosztály” nagyobb számbeli aránya már nem érezteti hatását a bűnelkövetők körében (6. és 8. ábra).

A magyarországi adatok egyértelműen azt bizonyítják, hogy a „kiöregedési jelenség”, az életkor növekedése vagy változása nem magyarázza meg önmagában a bűnelkövetők megoszlását, a bűnözés alakulását.

A bűnözés alakulásának vizsgálatához, a bűnözés magyarázatához érdemes finomabb eszközökkel is megvizsgálni a bűnözés és a bűnelkövetők életkorának kapcsolatát. Az összesített társadalmi szint mellett az egyes bűncselekmények elemzése is hozhat új eredményeket.

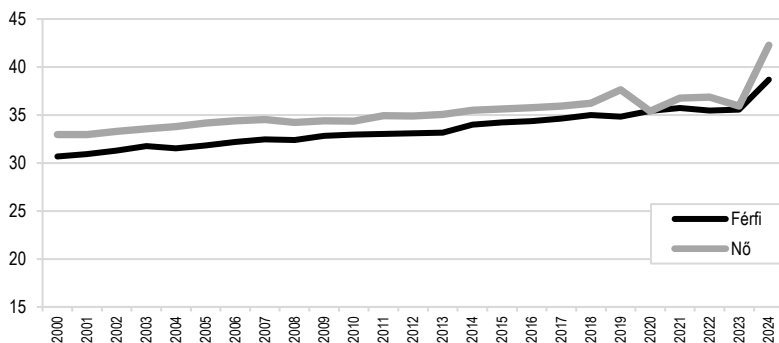
Mikroszintű elemzés

A bűncselekmények és az elkövetők életkora közötti kapcsolatok

A makroszintű elemzésből kiderült, hogy a férfi és a női bűnelkövetők életkori megoszlása eltérően alakul, ezért érdemes nemek szerint elkülönítve vizsgálni az elkövetői adatokat.

Mielőtt a részletes bűncselekmények, bűncselekménycsoportok szerinti elemzésre sor kerülne, nézzük meg az átlagéletkorok alakulását. (9. ábra)

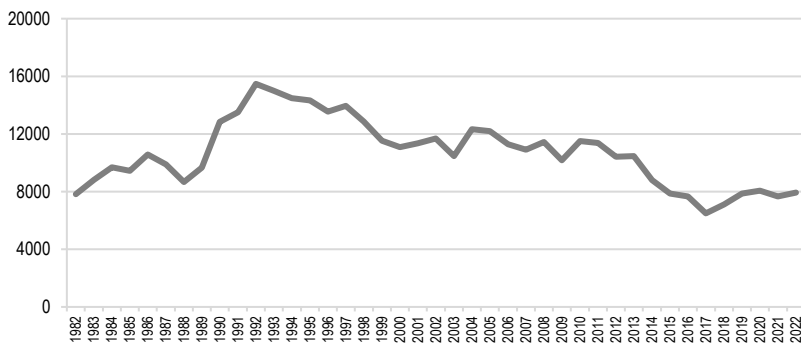
9. számú ábra: A regisztrált bűnelkövetők átlagéletkorának alakulása a XXI. században (%)

Forrás: ENYÜBS

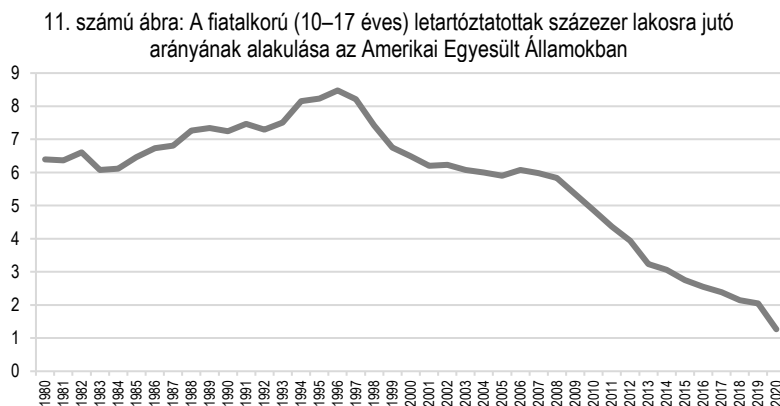
A női bűnelkövetők átlagéletkora meghaladja a férfi elkövetőkét. Ez annak tulajdonítható, hogy a férfiaknál jóval nagyobb számban fordulnak elő fiatalkorú elkövetők, és a nők esetében a fiatal felnőttkorban bekövetkező tetőpont után nem következik olyan gyors visszaesés, mint a férfiaknál. A női elkövetők száma lassabban csökken a kor előrehaladtával. Az ezredfordulót követően a bűnelkövetők átlagéletkora lassú növekedést mutat. Ez egyrészt a tetőpontot jelző életkor növekedésével, másrészt az időskori bűnelkövetés gyakoribbá válásával magyarázható. A tetőpontot jelző életkor eltolódása a fiatalkorú bűnelkövetők számának és arányának csökkenése miatt következett be. (10. ábra) A fiatalkorú bűnelkövetők száma az utóbbi évtizedekben szinte folyamatosan csökken.

10. számú ábra: A regisztrált fiatalkorú bűnelkövetők számának alakulása, 1982–2022

Forrás: ENYÜBS

A csökkenés nem teljesen egyenletes, de az 1992. évi csúcértéket követően az egyre kisebb gyakoriságok felé halad a grafikon. Ez nem egyedi jelenség: az általános bűncselekményszám-csökkenéshez igazodva világszerte egyre kisebb a fiatalok bűnelkövetők száma. Az Egyesült Államok letartóztatási statisztikája³ is hasonló képet mutat (11. ábra):

Forrás: OJJDP Statistical Briefing Book⁴

A bűnelkövetők átlagéletkorának növekedése egy kicsit jobbra, a magasabb életkorok irányába tolja el az életkormegoszlást bemutató grafikont. Az össze-sített átlagok azonban jelentős különbségeket takarnak az egyes bűncselekmények esetében. Nem minden bűncselekmény elkövetőinek kormegoszlása írható le a klasszikus grafikon segítségével.

Az egyes bűncselekménycsoportok, bűncselekmények vizsgálata

Azzal kezdjük, hogy összehasonlítjuk a bűnelkövetők átlagos életkorát az el-követés időpontjában az egyes bűncselekmények között, hogy általános képet kapjunk arról, hogy a bűncselekmények milyen mértékben követik a krimino-lógusok által megjósolt trendet, és milyen sajátosságokat mutatnak (1. táblázat).

A női bűnelkövetők átlagéletkora rendre meghaladja a férfi elkövetőkét. A nőknél később kezdődik a bűnelkövetővé válás, de tovább tart és későbbi élet-korban is folytatódik. Az életkori hatás miatti csökkenés később következik be és lassabb ütemű a nőknél, mint a férfiaknál, ez eredményezi a magasabb át-lagértékeket.

³ Federal Bureau of Investigation Crime Data Explorer USA

⁴ http://www.ojjdp.gov/ojstatbb/crime/JAR_Display.asp?ID=qa05218&selOffenses=1

1. számú táblázat: Az ismertté vált bűnelkövetők átlagéletkorának alakulása a bűncselekmények fő csoportjai⁵ szerint 2000-ben⁶

Bűncselekmény-csoportok	Elkövető neme	Gyakoriság	Életkor átlaga /év
Emberiség elleni bűncselekmények		nem fordult elő	
Állam elleni bűncselekmények		nem fordult elő	
Gazdasági bűncselekmények	férfi	4557	36,0
	nő	1036	38,1
	adathiány ⁷	13	–
	összesen	5606	36,5
Házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények	férfi	2691	34,5
	nő	314	32,3
	adathiány	0	–
	összesen	3005	34,3
Közlekedési bűncselekmények	férfi	15435	35,2
	nő	899	35,7
	adathiány	1	–
	összesen	16335	35,3
Államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közelet tisztasága elleni bűncselekmények	férfi	3901	31,8
	nő	869	33,6
	adathiány	3	–
	összesen	4773	32,2
Személy elleni bűncselekmények	férfi	7692	33,9
	nő	1010	37,0
	adathiány	5	–
	összesen	8707	34,3
Közend elleni bűncselekmények	férfi	22919	30,2
	nő	4763	33,3
	adathiány	28	–
	összesen	27710	30,8
Vagyon elleni bűncselekmények	férfi	48736	28,2
	nő	7828	31,2
	adathiány	30	–
	összesen	56594	28,6
Honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények	férfi	130	21,5
	nő	0	–
	adathiány	0	–
	összesen	130	21,5
Összesen	férfi	106061	30,7
	nő	16719	33,0
	adathiány	80	–
	összesen	122860	31,0

Forrás: ENYÜBS

⁵ A bűncselekménycsoportok kialakítása a vizsgált időszakban hatályos Btk.-fejezetekhez kapcsolódik.

⁶ Azért a 2000. évet választottuk az adatok bemutatási évének, mert félúton van az 1990-es évek bűnözési hulláma és az utóbbi évek csökkenő bűnözési adatai között. Az elkövetők életkora nem változik jelentősen az egyes évek között, de a hirtelen növekedés vagy gyors csökkenés befolyásolhatja a megoszlások alakulását. A tipikus elkövetők leírására alkalmasak a régebbi adatok. Ahol jelentős változás mutatkozik, ott bemutatjuk a 2022. évi adatokat is.

⁷ Adathiány akkor keletkezik, ha a statisztikai adatszolgáltatás során nem töltik ki vagy a nemre, vagy az életkorra vonatkozó részt.

A legalacsonyabb átlagéletkort a *honvédelmi kötelezettség elmulasztása* esetében regisztrálta a statisztika. Ezt a bűncselekményt csak férfiak követhették el a felnőtt koruk elején. A 130-as éves esetszám statisztikai szempontból elhanyagolható.

A honvédelmi kötelezettség elmulasztását figyelmen kívül hagyva a *vagyon elleni bűncselekmények* elkövetőit jellemzi a legalacsonyabb átlagéletkor. A fiatalok legalább fele valamilyen vagyon elleni bűncselekményt követ el, leggyakrabban lopást (2. táblázat). A fiatalok nagyobb arányú részvétele valamely bűncselekménycsoportban a korátlagok csökkenéséhez vezet. Így érthető, hogy a vagyon elleni cselekményeknél a legalacsonyabb az elkövetők átlagéletkora, bár a nemzetközi szakirodalom a leggyakoribb fiatalok által elkövetett bűncselekmények közé sorolja a könnyű testi sértést, a kábítószerrel való visszaélést és a garázdaságot, de ezek együttes gyakorisága sem éri el a vagyon elleni bűncselekmények számát.

2. számú táblázat: A fiatalok által elkövetett lopások 2000-ben

Bűncselekmény (a vizsgált időszakban hatályos Btk.)	Elkövető neme	Gyakoriság
Lopás kisebb értékre elkövetés vétsége Btk. 316. § (2) bek. I. SZV	férfi	14019
	nő	2934
	összesen	16958
Lopás szabálysértési értékre elkövetés vétsége 316. § (2) bek. II. SZV	férfi	2885
	nő	512
	összesen	3397
Lopás nagyobb értékre elkövetés büntette 316. § (4) bek. a) pont	férfi	765
	nő	99
	összesen	866
Lopás kisebb értékre bünszövetségben elkövetés büntette 316. § (4) bek. b) pont 1.	férfi	4266
	nő	351
	összesen	4617
Lopás jelentős értékre elkövetés büntette 316. § (5) bek. a) pont	férfi	185
	nő	30
	összesen	215
Lopás nagyobb értékre elkövetés büntette 316. § (5) bek. b) pont	férfi	330
	nő	18
	összesen	348
Lopás különösen nagy értékre elkövetés büntette 316. § (6) bek. a) pont	férfi	23
	nő	3
	összesen	26
Lopás jelentős értékre bünszövetségben elkövetés büntette 316. § (6) bek. b) pont	férfi	175
	nő	14
	összesen	189

Forrás: ENYÜBS

A fiatalok által elkövetett lopások döntő többségét a kisebb értékre elkövetett cselekmények teszik ki. Mivel a fiatalok által elkövetett bűncselekmények rendszerint alacsony hozamúak és magas kockázatúak, az életkor-specifikus arányuk fiatal korban tetőzik, és gyorsan csökken a serdülőkorból a felnőtt korba

való átmenet során. Az érettség növekedésével a fiatal felnőttek szokásai, társasága és a közösséggel kapcsolatos elvárásai megváltoznak. A sokszor csak a csoportstátusz megszerzéséért, megtartásáért elkövetett bűncselekményeket, viselkedést már nem érzik fontosnak, a gyerekes csínynek tartott (egyébként bűncselekménynek számító) deliktumok elmaradnak. A megváltozott életstílus, szabadidő-struktúra rendszerint már nem teszi lehetővé a korábban bűncselekményhez vezető viselkedésformák fenntartását.

„Az iskola elhagyása, a munkába állás, a főiskolára járás, a katonai szolgálatra való jelentkezés és a házasságkötés nemcsak a társadalmi integrációt és a hagyományos társadalomhoz való igazodást növelik; hanem csökkentik az elkövetés lehetőségeit is, és növelik a jogi és társadalmi szankciók potenciális költségeit a fiatalok számára.” (ZIMRING, 1981)

Nem minden vagyon elleni bűncselekményre jellemző az alacsony korlátlag.

Néhány vagyon elleni bűncselekmény – mint például a sikkasztás és csalás – a nagyobb nyereség és alacsonyabb kockázat lehetőségét nyújtja, így a gyermek- és fiatalok aránya itt sokkal kisebb. Ezeknél a deliktumoknál a gyakoribb elkövetést jelző életkori csúcs jóval később jelenik meg, a serdülőkor-fiatal felnőttkor után, a 20-as évek végén, a 30-as évek elején. Ez legalább 10 éves elcsúszást jelent a többi bűncselekményhez képest. A nemzetközi adatok is ezt támasztják alá. (COLEMAN, 1987) Az értékhatár és az elkövetők átlagéletkora egyes arányú összefüggést mutat: minél magasabb az elkövetési érték, annál idősebbek az elkövetők (3. táblázat).

3. számú táblázat: Sikkasztás elkövetőinek átlagéletkora 2000-ben

Bűncselekmény (a vizsgált időszakban hatályos Btk.)	Elkövető neme	Életkor átlaga /év
Sikkasztás kisebb értékre elkövetés vétsége 317. § (2) bek. I. SZV	férfi	32,92
	nő	34,04
	összesen	33,27
Sikkasztás szabálysértési értékre elkövetés vétsége 317. § (2) bek. II. SZV	férfi	33,14
	nő	34,50
	összesen	33,52
Sikkasztás nagyobb értékre elkövetés büntette 317. § (4) bek. a) pont	férfi	34,66
	nő	38,31
	összesen	35,66
Sikkasztás jelentős értékre elkövetés büntette 317. § (5) bek. a) pont	férfi	36,36
	nő	40,33
	összesen	37,34
Sikkasztás különösen nagy értékre elkövetés büntette 317. § (6) bek. a) pont	férfi	37,41
	nő	44,25
	összesen	38,46

Forrás: ENYÜBS

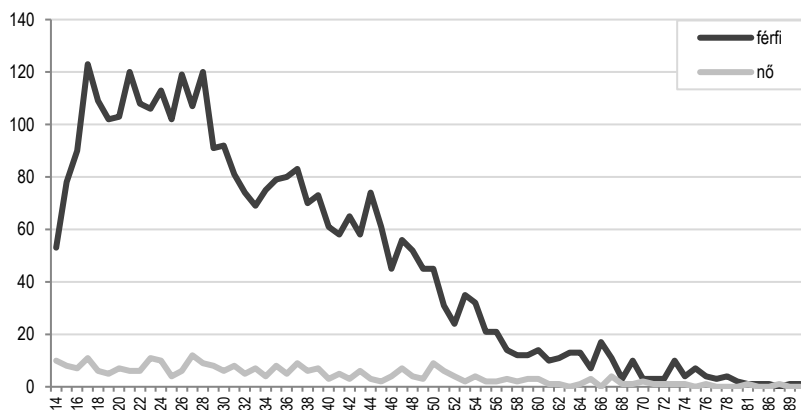
A *közrend elleni bűncselekmények* is a fiatalokra jellemző deliktumok közé sorolhatók. A 30,8-as életkori átlag (lásd 1. táblázat) is jelzi a fiatalok nagyarányú részvételét ezekben a bűncselekményekben. A közrend elleni bűncselekmények közül kiemelkedik a garázdaság, ami a harmadik leggyakoribb bűncselekmény a lopás és az ittas járművezetés után. Ezek a cselekmények leginkább az elkövetők életstílusával, életmódjával állnak kapcsolatban. Erős a szubkulturális hatás, gyakori a csoportos elkövetés, és rendszerint alkoholfogyasztáshoz kapcsolódik. Azok körében fordul elő gyakrabban, akik többet járnak szórakozóhelyekre, többet buliznak, és többet tartózkodnak közterületen. Ez az életstílus leginkább a fiatalokra jellemző. A nemzetközi kutatásoknak is ez a tapasztalata (GIBBONS, 1987; STEFFENSMEIER et al., 1987).

Külön figyelmet érdemelnek még a *személy elleni bűncselekmények*. Egyrészt azért, mert itt a legalacsonyabb a büntethetőségi korhatár, másrészt ide tartoznak a legsúlyosabb bűncselekmények. A bűnelkövetők átlagéletkora alapján ez a bűncselekménycsoport a középkategóriába sorolható. Érdekes, hogy az alacsonyabb büntethetőségi korhatár nem érezteti hatását az átlagéletkorok alakulásában. Ez a gyermek- és fiatalkorú elkövetők alacsony számának a következménye.

A személy elleni bűncselekmények közül a *súlyos testi sértés* a leggyakoribb. Érdekes, hogy a fiatalkorúak aránya mind a férfiaknál, mind a nőknél 16 százalék, ami magas arálynak számít. Ennek ellenére az elkövetők átlagéletkora közepesnek mondható. Ez a bűncselekmény elsősorban a férfiakra jellemző, arányuk 91,5 százalék, a nők részvétele tehát nem éri el a 10 százalékot sem. A bűncselekményekre általában jellemző életkori megoszlás ebben az esetben nem érvényes. A súlyos testi sértések és az emberölések esetében is az életkori tetőpont később következik be, és az azt követő csökkenés lassabban zajlik le és hosszabb ideig tart, mint általában szokott. A női elkövetők esetében már egyáltalán nem beszélhetünk a klasszikus lefutási görbéről. A korai életkorra jellemző felfutás és tetőpont is hiányzik (12. ábra), hosszú időszakon keresztül egy viszonylag magas szint körül ingadoznak az értékek. A férfiak esetében a felfutási időszak még detektálható, de a csúcspont már nem egy életkorhoz köthető. Hasonlóan magas értékeket láthatunk a 17–28 éves kor között négy esetben is. A lecsengési szakasz sem egyenletes, újabb emelkedő értékeket mutató életkori szakaszok is láthatók.

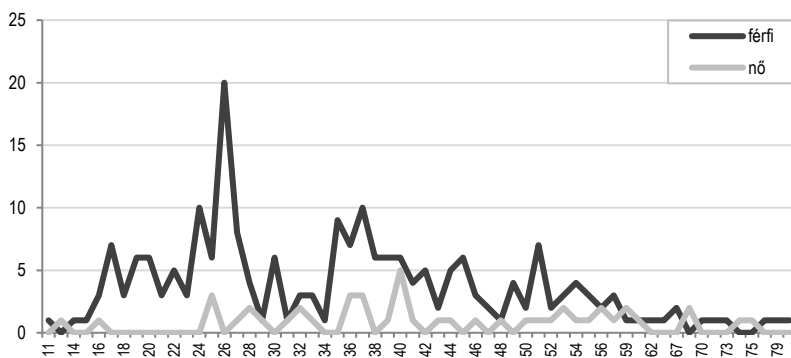
Az *emberölések* elkövetőinek esetében már teljesen kaotikus a grafikon képe (13. ábra). A többi bűncselekményre jellemző görbe nem felismerhető a grafikon alakjában.

12. számú ábra: A súlyos testi sértés regisztrált bűnelkövetőinek életkori megoszlása, 2022

Forrás: ENYÜBS

13. számú ábra: A szándékos befejezett emberölések regisztrált bűnelkövetőinek életkori megoszlása, 2022

Forrás: ENYÜBS

Van ugyan egy kiugró gyakoriságot mutató életkor mind a nők, mind a férfiak esetében 25-26 éves kornál, de a nők esetében ez még csak nem is a maximum-érték, ami 40 éves korban jelentkezik. Az adatok megoszlása inkább véletlenszerűnek tűnik, de semmi esetre sem követi a szokásos sémát. Ebben közrejátszik az is, hogy ennél a bűncselekménynél kicsik az elemszámok, s ez megnöveli a véletlen hatások szerepét. De mindenesetre kijelenthetjük, hogy az emberöléseket tekintve teljesen más jellegzetességeket mutat az életkori megoszlás, mint a többi bűncselekmény esetében.

Mivel a motiváció és a lehetőség a különböző fajta bűncselekményeknél nem azonos életkorhoz kötött, természetes, hogy nem minden bűncselekmény-kategóriában találjuk meg a korai csúcseletkort követő gyors csökkenés klaszszikus mintáját. Így a személy elleni bűncselekményeket – különösen a súlyos testi sértést és emberölést – tekintve a gyermek- és fiatalkorúak aránya bár viszonylag magas lehet, de a lassúbb csökkenés és a kitolódó elkövetői életkor miatt az átlagéletkor nem lesz olyan alacsony, mint a vagyon elleni bűncselekményeknél. Ezeknél a bűncselekményeknél az elkövetők viszonylag magas arányát mutatják az adatok még felnőttkorban is. A személy elleni bűncselekmények esetében az életkor növekedéséhez kapcsolt társadalmi hatások (társadalmi integráció, család, értékrend változása, kapcsolati háló stb.) kevésbé éreztetik a hatásukat, ezért találunk magasabb arányban az elkövetők között idősebb embereket is.

Ezt a jelenséget vizsgálva *Steffensmeier és munkatársai* arra a következtetésre jutnak, hogy

„a társadalmi kontingenciák hatásai különböző bűncselekmények esetében eltérőek lehetnek az egyes korcsoportok között; s ha ez így van, akkor a kriminológiai elméleteknek foglalkozniuk kell ezekkel a különbségekkel. Az életkor és a bűnözés kapcsolatának egyetlen »globális« magyarázata lehet: hogy irreális elvárás.” (STEFFENSMEIER et al., 1989b: 808)

Az adatok elemzése alapján egyet kell értenünk ezzel az állásponttal; *a bűnözés és az életkor kapcsolatát minden bűncselekmény esetében egységesen leíró modell nem létezik.*

Ennek az állításnak egy újabb bizonyítékát jelentik *a gazdasági bűncselekmények* (a számvitel rendjének megsértése, költségvetési csalás, csődbüntett stb.). Ebben a kategóriában a legmagasabb az elkövetők átlagéletkora 36,5 év (1. táblázat). Szemben a vagyon elleni bűncselekmények esetében tapasztalt 28,6 évvel, ez nagyon jelentős különbséget mutat.

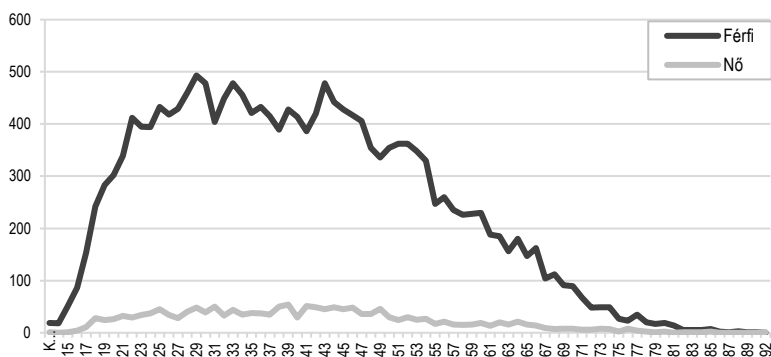
A gazdasági bűncselekmények egészére igaz, hogy az elkövetésük legtöbbször speciális ismereteket és élethelyzeteket feltételez, amivel a fiatalkorúak, fiatal felnőttek még nem rendelkeznek, így a fiatalkorú elkövetés nem jellemző, nagyon ritkán fordul elő. A tipikus elkövető inkább középkorú. Érdekes, hogy a női elkövetők átlagéletkora (38 év) ebben az esetben is meghaladja a férfiakét. Ez annak a következménye lehet, hogy a nők esetében a bűnelkövetés magasabb életkorban is a korábbi életkorokra jellemző szinten marad. Ezek a bűncselekmények bár nem tartoznak a leggyakoribbak közé, mégis jelentősek, hiszen az okozott kár ezeknél a bűncselekményeknél a legmagasabb; 2022-ben elérte a 60 milliárd forintot.

A gazdasági bűncselekmények elkövetői sok esetben büntetlen előéletűek, azaz első alkalommal követnek el bűncselekményt. A fehérgalléros bűnözés az elkövetők társadalmi és gazdasági helyzetében különbözik az átlagos bűnözéstől. Jellemzően olyanok követik el, akik jól képzettek és általában anyagiilag tehetősebbek, és jobb az érdekérvényesítő képességük, mint a tipikus elkövetőknek. Ezek a tényezők mind a nyomozás, mind a bizonyítás során nehézségeket okozhatnak. A közvélemény is másképp ítéli meg ezeket az ügyeket, mint a szokásos bűncselekményeket. Az adócsalás például szinte bocsánatos bűnnek tekinthető. Ugyanakkor a sok sértettet érintő, nagyobb volumenű esetekben a közvélekedés megfordul, és az elkövetők „fejét” követelik az igazságszolgáltatási rendszertől. Ilyenkor a kisebb súlyú eseteket ügyeskedésnek, legfeljebb botlásnak tekintő attitűd átadja a helyét annak a felismerésnek, hogy a gazdasági bűncselekményeknek gyakran messzemenő következményei vannak, és nagyobb valószínűséggel okoznak a szokásos bűncselekményeknél jóval nagyobb pénzbeli veszteségeken túl az áldozatokat súlyosan érintő problémákat.

A következő sajátos jellemzőkkel bíró bűncselekménycsoport a *közlekedési bűncselekmények* köre. Itt áll legközelebb egymáshoz a férfi és női elkövetők átlagéletkora (kb. 35 év mindkét nemnél). Ez alapján azt gondolhatnánk, hogy a férfiak és a nők körülbelül azonos életkorban követik el a közlekedési bűncselekményeket, de ez nem egészen igaz. A fiatalok elkövetés ritkább, mint más bűncselekmények esetében. Valószínűleg azért, mert a bűncselekmények elkövetéséhez valamilyen jármű is szükséges, és ezzel a fiatalok még kevésbé rendelkeznek. A leggyakoribb bűncselekmény az ittas járművezetés, ami inkább a férfiakra jellemző. Ennek tulajdonítható, hogy a női elkövetők aránya alacsony, kb. 6 százalék körül alakul, szemben a vagyon elleni bűncselekményeknél tapasztalható 14-15 százalékos aránnyal. Bár kevés a fiatalok elkövető és alacsony a női elkövetők aránya, mégis az átlagéletkor közel azonos a két nem esetében. A jelenséget az magyarázza, hogy a férfi elkövetőknél a klasszikus fiatalkori csúcstérték, majd gyors csökkenés az elkövetők életkorában itt nem érvényes. (14. ábra) A közlekedési bűncselekményeknél a csúcspont későbbi életkorban következik be és a lecsengés lassabb, hosszabb időszakon keresztül zajlik le.

A közlekedési és a gazdasági bűncselekmények elkövetőinek életkori megoszlása más jellegzetességeket mutat, mint ami a többi bűncselekmény esetében jellemző. Tehát az életkor és a bűnözés kapcsolatára ugyanaz a magyarázat nem lehet érvényes minden bűncselekmény esetében.

14. számú ábra: A regisztrált közlekedési bűncselekményt elkövetők életkori megoszlása, 2022 (ENYÜBS)

Forrás: ENYÜBS

Összefoglalás, eredmények

A bűnözés életkori mintáinak elemzése alapján elutasíthatjuk azt a hipotézist, hogy a bűncselekmények kor szerinti megoszlása változatlan a bűncselekménytípusok között, és nem változik az idők folyamán.

A kutatás eredményei fontos következményekkel járnak az előrejelzésre és a keresztmetszeti vagy longitudinális adatokat használó aggregált kutatásokra. Először is, a bűnözési ráták tendenciáinak előrejelzésére irányuló kutatásoknak figyelembe kell venniük azt a tényt, hogy a lakosság korösszetételének hatása bűncselekményenként változik. A korösszetétel változása önmagában is hatással van a bűnözés alakulására. A különböző bűncselekménytípusokra pedig eltérő hatással van a lakosság korösszetételének alakulása.

A vagyon elleni bűncselekmények életkori megoszlása általában fiatalabb életkorok felé tolódik, mint a személy elleni, a közrend elleni vagy a gazdasági bűncselekményeknél tapasztaltak. Az elkövetők életkorára vonatkoztatva a leghomogénebb megoszlást a közlekedési bűncselekmények elkövetői mutatják. Egyes bűncselekménycsoportokon belül is jelentős eltérések vannak az életkori mintákban. Ezért ha a bűnelkövetők életkorát vizsgáljuk, érdemes az egyes bűncselekményeket elkülönítve elemezni. A homogenitási tesztek által azonosított minták némi útmutatást nyújthatnak azon bűncselekmények azonosításához, amelyek biztonsággal összevonhatók.

Másodszor, a bűnelkövetők életkori megoszlását mutató grafikonok alakzatai közötti különbségek is elegendőek ahhoz, hogy a nagyobb pontosság érdekében

javasoljuk a jövőbeli tendenciák előrejelzései, valamint a korábbi idősoros adatok arányának vizsgálata során figyelembe venni az összes korcsoportot.

Az egyes bűncselekmények esetén eltérő életkori kategóriák felállítása válhat szükségessé. A tágabb, például 10 éves időszakot átfogó kategóriák elfedhetik a meglévő sajátosságokat.

A bűnözés csökkenése az idősebb életkorban közös jellemzője az összes bűncselekménynek. Az öregedési hatás érvényesül, de az egyes bűncselekmények esetében nem ugyanabban a formában. Ez az általános tendencia azonban nem állandó és változatlan az egyes időszakokat, országokat, vagy akár a nemek szerinti megoszlást vizsgálva. A bűnözés és az elkövetők életkora közötti kapcsolat invarianciája nem tartható tétel.

A bűnelkövetők életkorát vizsgálva jelentős változásokat tapasztalhattunk az elmúlt időszakban. Az életkori megoszlásokat mutató grafikonok a XX. század második felében a fiatalabb életkorok felé tolódtak el. A görbék korábban tetőztek, és fokozatosan meredekebbé váltak, így az elkövetők általában fiatalabbak voltak, mint a korábbi időszakban.

A fejlődő és a fejlett országok közötti különbségek alátámasztják azt az álláspontot, hogy az iparosodás fontos szerepet játszott az életkor-bűnözés viszonyának megváltozásában. A bűnelkövetők fiatalabbá válásának tendenciája azonban a XX. század végére megfordult. Az 1990-es évek közepétől kezdődően az életkori megoszlásokat mutató grafikonok az idősebb életkorok felé tolódtak el. Ez a tendencia napjainkban is folytatódik. A bűnelkövetők idősebbekké váltak, a korábban jellemző klasszikusnak nevezhető görbék lefutása megváltozott: kevésbé meredekké vált, és a tetőpontot követő „lecsengési” szakasz hosszabbodott. Különösen női elkövetők esetében tapasztalható az öregedési hatás lassabb és kevésbé intenzív jelentkezése. A női elkövetők életkori megoszlását bemutató grafikonok ma már egyáltalán nem a klasszikus formát követik.

Elemzésünk eredményei meglehetősen meggyőzőek. Ezek az eredmények megerősítik, hogy jelentős társadalmi változások következtek be az elmúlt évtizedekben. E változások hatása a bűnözés csökkenő tendenciájában és a bűnelkövetők életkorában bekövetkezett változásokban érhető tetten. Az adatok elemzése egyértelműen bizonyítja, hogy a bűnözés és az elkövetők életkora közötti invariancia nem tartható álláspont, és igenis komoly létjogosultsága van a kriminológiai kutatásokban a szociológiai, pszichológiai elméleteknek. Ugyanakkor nem valószínű, hogy egyetlen elmélettel meggyőzően lehetne magyarázni a bűnözés egészét.

A bűnelkövetők életkora az egyes bűncselekmények esetében olyan jelentős eltéréseket mutat, ami kizárja a globális magyarázatok lehetőségét. Specifikus, részterületeket lefedő magyarázatok kialakítására és későbbi összegzésére lesz szükség, amennyiben az adatokkal összhangban álló, a valóságot jobban közelítő eredményeket szeretnénk elérni.

Felhasznált irodalom

- ADLER, F. – MUELLER, G. O. W. – LAUFER, W. S. (2000): *Kriminológia*. Budapest: Osiris.
- BLUMSTEIN, A. – COHEN, J. (1979): Estimation of Individual Crime Rates from Arrest Records. *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 70(4), 561–585. <http://dx.doi.org/10.2307/1142642>
- COLEMAN, J. W. (1987): Toward an Integrated Theory of White-Collar Crime. *American Journal of Sociology*, 93(2), 406–439. <https://doi.org/10.1086/228750>
- FARRINGTON, D. (1986): Age and Crime. *Crime and Justice*, 7, 189–250. <https://doi.org/10.1086/449114>
- GIBBONS, D. (1987): *Society, Crime and Criminal Behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- GORING, Ch. (1913): *The English Convict*. Montclair, NJ: Patterson Smith.
- GREENBERG, D. F. (1979): Delinquency and the Age Structure of Society. In: MESSINGER, S. L. – BITTNER, E. (eds.): *Criminology Review Yearbook 1*. Beverly Hills, CA: SAGE, 586–620.
- GREENBERG, D. F. (2001): Time Series Analysis of Crime Rates. *Journal of Quantitative Criminology*, 17(4), 291–327. <https://doi.org/10.1023/A:1012507119569>
- HIRSCHI, T. – GOTTFREDSON, M. (1983): Age and Explanation of Crime. *American Journal of Sociology*, 89(3), 552–584. <https://doi.org/10.1086/227905>
- HIRSCHI, T. – GOTTFREDSON, M. (1985): Age and crime, logic and scholarship: Comment on Greenberg. *American Journal of Sociology*, 91(1), 22–27. <https://doi.org/10.1086/228243>
- HOGAN, D. (1980): The Transition to Adulthood as a Career Contingency. *American Sociological Review*, 45(2), 261–275.
- MCGAHEY, R. (1986): Economic Conditions, Neighborhood Organization, and Urban Crime. In: REISS, A. Jr. – TONRY, M. (eds.): *Communities and Crime*. Chicago, IL: University of Chicago Press, 231–270.
- PARMELEE, M. (1918): *Personality And Conduct*. New York, NY: Moffat, Yard.

- QUETELET, L. A. J. (1969): *A Treatise on Man and the Development of His Faculties: A Facsimile Reproduction of the English Translation of 1842*. Gainesville, FL: Scholars' Facsimiles & Reprints.
- STEFFENSMEIER, D. (1986): *The Fence: In the Shadow of Two Worlds*. Totowa, NJ: Rowman & Littlefield.
- STEFFENSMEIER, D. – STREIFEL, C. – HARER, M. D. (1987): Relative Cohort Size and Youth Crime in the United States, 1953–1984. *American Sociological Review*, 52(5), 702–710. <https://doi.org/10.2307/2095605>
- STEFFENSMEIER, D. – ALLAN, E. – STREIFEL, C. (1989): Development and Female Crime: A Cross-National Test of Alternative Explanations. *Social Forces*, 68(1), 262–283. <http://dx.doi.org/10.1093/sf/68.1.262>
- STEFFENSMEIER, D. – ANDERSEN, E. A. – HARER, M. D. – STREIFEL, C. (1989): Age and the Distribution of Crime. *American Journal of Sociology*, 94(4), 803–831. <http://dx.doi.org/10.1086/229069>
- ZIMRING, F. (1981): Kids, Groups and Crime: Some Implications of a Well Known Secret. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 72(3), 867–885. <https://doi.org/10.2307/114-3269>